

Alfred SZYDEŁKO¹
Władysław FILAR²

UWARUNKOWANIA JAKOŚCI INFORMACJI ZAWARTYCH W SPRAWOZDANIACH FINANSOWYCH

W opracowaniu przedstawiono problem uwarunkowań tworzenia odpowiedniej jakości informacji finansowych generowanych przez sprawozdanie finansowe. Informacje finansowe pochodzące ze sprawozdania finansowego stają się użyteczne dla ich odbiorców pod warunkiem, że spełniają określone przez prawo bilansowe wymogi i posiadają odpowiednie cechy jakościowe.

Na tle poszczególnych elementów sprawozdania finansowego dokonano prezentacji i analizy cech jakościowych (technicznych, użytkowych, estetycznych, ekonomicznych) prawidłowego sprawozdania finansowego. Szczególną uwagę zwrócono na porównywalność danych prezentowanych w sprawozdaniach finansowych ze względów metodologicznych, czasowych, podmiotowych, przedmiotowych i związanych z wyceną.

Niewłaściwa jakość informacji ze sprawozdań finansowych może być pochodną niezachowania przez osoby sporządzające te sprawozdania prawidłowych zasad rachunkowości (błędy nieumyślne), ale w praktyce gospodarczej są to często działania zamierzone, prowadzące się do fałszowania sprawozdań finansowych. Problem ten często w ostatnich latach wiązany jest z kreatywną rachunkowością, rozumianą jako innowacyjne podejście do sposobów ustalania wielkości prezentowanych w sprawozdaniach finansowych przedsiębiorstw, mieszczących się w granicach wyznaczonych przez obowiązujące zasady pomiaru lub wykraczające poza nie.

Niezależnie od kreatywnego podejścia do sporządzania sprawozdań finansowych występują również nadużycia (oszustwa) gospodarcze, sprowadzające się przede wszystkim do sprzeniewierzeń (zawłaszczeń), korupcji i podawania nieprawdziwych danych. Sprawcami oszustw finansowych mogą być zarząd, kierownictwo średniego szczebla, pracownicy niższego szczebla, zorganizowane grupy przestępcze, księgowi oraz inne osoby spoza firmy.

Zapewnienie odpowiedniej jakości informacji ze sprawozdań finansowych wymaga wielu działań kontrolnych wynikających z rewizji finansowej, a także działań etycznych w zawodach księgowego i biegłego rewidenta. W opracowaniu jako przykład działań w obszarach etycznych zaprezentowano opracowany przez Stowarzyszenie Księgowych w Polsce Kodeks Zawodowej Etyki w Rachunkowości.

Słowa kluczowe: sprawozdanie finansowe, informacja finansowa, jakość informacji finansowej, fałszowanie sprawozdań finansowych, kodeks etyki

¹ Dr Alfred Szydełko, Zakład Finansów i Bankowości, Wydział Zarządzania, Politechnika Rzeszowska, al. Powstańców Warszawy 8, 35-959 Rzeszów, tel. 17 8651916, e-mail: szydelko@prz.edu.pl.

² Dr hab. inż. Władysław Filar, prof. Politechniki Rzeszowskiej, Zakład Finansów i Bankowości, Wydział Zarządzania, Politechnika Rzeszowska, al. Powstańców Warszawy 8, 35-959 Rzeszów, tel. 17 8651913, e-mail: zfib@prz.edu.pl.

1. WPROWADZENIE

Sprawozdanie finansowe to przede wszystkim produkt końcowy systemu rachunkowości powstały w ramach jego funkcjonowania. Stanowi ono źródło informacji, odzwierciedlające rzetelny i wiarygodny obraz sytuacji majątkowej i finansowej jednostki, na której potrzeby zostało sporządzone.

Informacje zawarte w sprawozdaniu finansowym stają się użyteczne dla ich odbiorców w sytuacji, gdy spełniają określone prawem bilansowym odpowiednie cechy jakościowe, a zarazem odbiorcy informacji posiadają wiedzę niezbędną do ich zrozumienia.

Celem opracowania jest próba wskazania teoretycznych i prawnych uwarunkowań tworzenia przez rachunkowość odpowiednich pod względem jakościowym informacji finansowych, a także wskazanie działań, związanych głównie z fałszowaniem sprawozdań finansowych, które wręcz niweczą użyteczność informacji z tych sprawozdań. Jako metody badawcze wykorzystano analizę literatury i pracę koncepcyjną.

2. SPRAWOZDANIE FINANSOWE JAKO ŹRÓDŁO INFORMACJI

Najlepsze jakościowo informacje finansowe o przedsiębiorstwie zawiera sprawozdanie finansowe, będące podstawowym źródłem informacji niezbędnych do analizy i oceny działalności przedsiębiorstwa. Sprawozdanie finansowe prezentuje dane liczbowe wyrażone w jednostkach pieniężnych, które syntetycznie charakteryzują stan majątkowy i finansowy oraz wyniki osiągnięte przez daną jednostkę³.

W sprawozdaniu finansowym znajdują odzwierciedlenie globalne zdarzenia gospodarcze związane z działalnością danego przedsiębiorstwa, które są przekształcane w liczby i ujmowane (przetwarzane) w księgach rachunkowych będących bazą danych do jego sporządzania. Poznanie i zrozumienie informacji zawartych w sprawozdaniu finansowym daje całościowy obraz przedsiębiorstwa, dlatego zasadniczym celem jego sporządzania jest rzetelne i jasne przedstawienie użytkownikom informacji o sytuacji majątkowej i finansowej oraz wyniku finansowym przedsiębiorstwa⁴.

Sporządzenie sprawozdania finansowego powinno być poprzedzone czynnościami przygotowawczymi, których celem jest doprowadzenie danych zawartych w księgach rachunkowych do zgodności z zasadą wiernego i rzetelnego obrazu. Działania te obejmują dokonanie niezbędnych obliczeń i księgowania, zweryfikowanie danych księgowych przez ich porównanie ze stanami rzeczywistymi wynikającymi z inwentaryzacji, dokonanie przekształcenia wyceny bieżącej w wycenę bilansową składników aktywów i pasywów, uzgodnienie syntetyki z analityką, uzgodnienie stanów na kontach księgowych w ramach zestawienia obrotów i sald⁵.

Sprawozdanie finansowe może dotyczyć jednego podmiotu lub wielu. Pozwala to wyróżnić:

- jednostkowe sprawozdanie finansowe;
- skonsolidowane sprawozdanie finansowe.

³ A. Cwiakała-Małys, W. Nowak, *Zarys metodologiczny analizy finansowej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2005, s. 78.

⁴ D. Wędzki, *Sprawozdania finansowe przedsiębiorstw – kto, jakie, gdzie i kiedy składa*, „Rachunkowość” 2007/1, s. 11.

⁵ W. Gabrusewicz, *Sprawozdawczość finansowa*, Wyższa Szkoła Handlu i Rachunkowości w Poznaniu, Poznań 2005, s. 27–28.

Jednostkowe sprawozdanie finansowe obejmuje:

- bilans;
- rachunek zysków i strat;
- informację dodatkową.

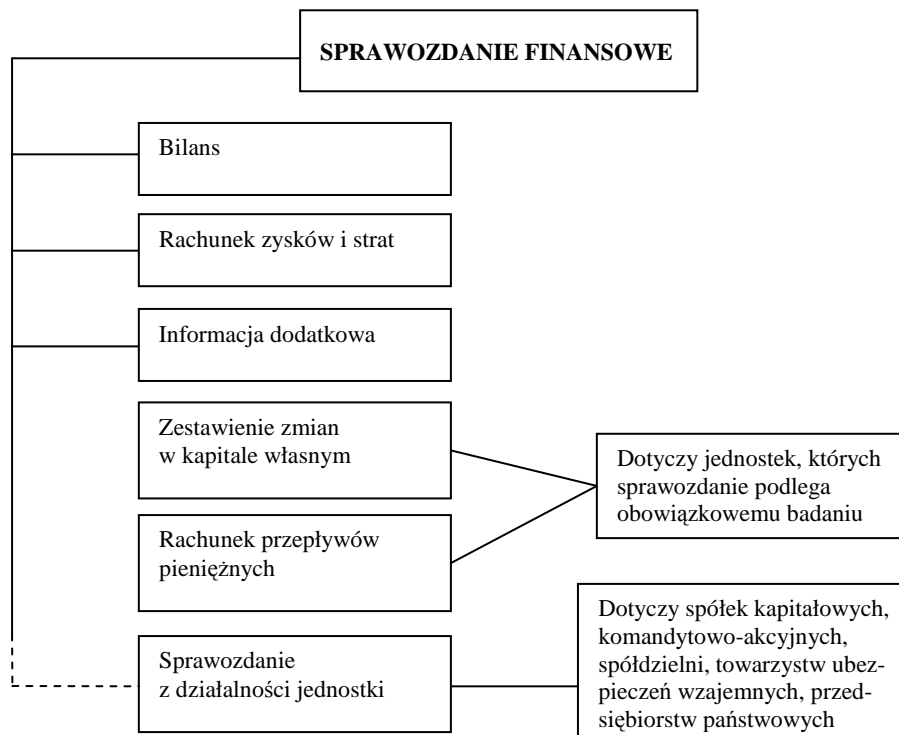
Większe jednostki, podlegające obowiązkowemu badaniu sprawozdania finansowego, sporządzają również:

- rachunek przepływów pieniężnych;
- zestawienie zmian w kapitale (funduszu) własnym.

Do rocznego sprawozdania finansowego spółek akcyjnych, spółek z ograniczoną odpowiedzialnością, spółek komandytowo-akcyjnych, towarzystw ubezpieczeń wzajemnych, spółdzielni, przedsiębiorstw państwowych i ewentualnie innych jednostek dołącza się sprawozdanie z rocznej działalności (nie stanowi ono jednak elementu składowego sprawozdania finansowego, lecz jedynie jego uzupełnienie).

Elementy sprawozdania są ze sobą wzajemnie powiązane i tworzą wewnątrznie spójną całość, dlatego nie należy ich traktować jako odrębnych i niezależnych od siebie części⁶. Strukturę sprawozdania finansowego przedstawiono na rysunku 1.

Rys. 1. Struktura sprawozdania finansowego

Źródło: opracowanie własne.

⁶ E. Nowak, *Analiza sprawozdań finansowych*, PWE, Warszawa 2008, s. 16.

Skonsolidowane sprawozdanie finansowe dotyczy grup kapitałowych i sporządza je jednostka dominująca. Obejmuje ono dane jednostki dominującej i jednostek od niej zależnych. W zakres skonsolidowanego sprawozdania finansowego wchodzi:

- skonsolidowany bilans;
- skonsolidowany rachunek zysków i strat;
- skonsolidowany rachunek przepływów pieniężnych;
- zestawienie zmian w skonsolidowanym kapitale własnym;
- informacja dodatkowa.

Przedsiębiorstwo, które w swej strukturze wyodrębniło jednostki organizacyjne sporządzające samodzielnie sprawozdania finansowe (przedsiębiorstwo wielozakładowe), sporządza łączne sprawozdanie finansowe, będące sumą poszczególnych pozycji sprawozdania finansowego jednostki i jej oddziałów (zakładów), dokonując przewidzianych prawem bilansowym wyłączeń.

Sprawozdanie finansowe powinno przedstawiać dane za bieżący rok obrotowy i za poprzedni rok obrotowy, co umożliwi porównanie ze sobą zaistniałych w czasie zmian w wielkościach prezentowanych w sprawozdaniu finansowym.

Obowiązki sprawozdawcze polskich jednostek gospodarczych wynikają z aktów prawnych. Przede wszystkim regulują je „Ustawa o rachunkowości” oraz wydane na jej podstawie rozporządzenia wykonawcze. W sprawach nieuregulowanych przepisami ustawy i szczegółowych rozporządzeń jednostki mogą stosować Krajowe Standardy Rachunkowości, wydawane przez Komitet Standardów Rachunkowości. W wypadku braku odpowiedniego standardu krajowego dopuszcza się możliwość stosowania międzynarodowych uregulowań MSR/MSSF⁷.

W wypadku jednostek podlegających w pierwszej kolejności uregulowaniom międzynarodowym hierarchia ważności aktów prawnych na pierwszym miejscu stawia Międzynarodowe Standardy Rachunkowości (MSR) i Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej (MSSF) w kwestii ujawniania, wyceny oraz prezentacji aktywów i pasywów. Następnym aktem prawnym w hierarchii jest „Ustawa o rachunkowości” (z wyłączeniem rozdziałów 4, 5 oraz 6) wraz z rozporządzeniami wykonawczymi. Krajowe Standardy Rachunkowości dotyczą wówczas tylko kwestii nieuregulowanych przez wymienione akty prawne⁸.

W załącznikach do „Ustawy o rachunkowości” znajduje się zakres informacji wykazywanych w sprawozdaniu finansowym dla jednostek innych niż banki, zakłady ubezpieczeń i zakłady reasekuracji, dla banków oraz dla zakładów ubezpieczeń i zakładów reasekuracji.

„Ustawa o rachunkowości” przewiduje prezentowanie informacji zawartych w sprawozdaniach finansowych z większą szczegółowością niż określona w załącznikach do ustawy, jeżeli wynika to z potrzeb lub specyfiki jednostki. Zezwala również podmiotom na prowadzenie uproszczonej formy sprawozdań finansowych, jeśli w roku obrotowym i w roku poprzedzającym rok obrotowy spełniły one dwa z trzech wymienionych w przepisie ustawy warunków, umożliwiających sporządzanie sprawozdań w takiej formie. Sprawozdanie takie składa się jedynie z pozycji oznaczonych w załączniku 1 do ustawy, literami i cyframi rzymskimi. Nie ma to zastosowania do sprawozdań sporządzanych

⁷ M. Ambroziak, *Analiza sprawozdań finansowych*, C.H. Beck, Warszawa 2010, s. 12.

⁸ D. Wędzki, *Analiza wskaźnikowa sprawozdania finansowego*, t. 1, Wolters Kluwer business, Kraków 2009, s. 22.

przez banki, zakłady ubezpieczeń i zakłady reasekuracji. Pozycje prezentowane w załącznikach do ustawy, które nie wystąpiły w jednostce zarówno w roku obrotowym, jak i za rok poprzedzający rok obrotowy, pomija się przy sporządzaniu sprawozdania finansowego tej jednostki.

Uproszczenia dopuszczane przez ustawę o rachunkowości mogą być stosowane odnośnie do pozycji prezentowanych w bilansie i rachunku zysków i strat. Jeśli chodzi o dodatkowe objaśnienia do informacji ujętych w tych sprawozdaniach, to można przedstawić je w takiej samej uproszczonej formie jak w dokumentach, których dotyczą⁹.

Zgodnie z przepisami polskiego prawa bilansowego sprawozdania finansowe sporządza się na dzień zamknięcia ksiąg rachunkowych oraz na inny dzień bilansowy, stosując zasady wyceny aktywów i pasywów oraz ustalanie wyniku finansowego zgodnie z przepisami ustawy, z wyjątkiem jednostek, które wybrały sporządzanie sprawozdań finansowych według MSR/MSSF. Sprawozdania finansowe oraz sprawozdania z działalności jednostki sporządza się w języku polskim, dane liczbowe można zaokrąglić do tysięcy złotych, jeżeli nie zniekształca to obrazu jednostki jako całości ujętego w sprawozdaniu.

Według polskiego prawa bilansowego sprawozdanie finansowe sporządza się za dwa okresy sprawozdawcze, dotyczące informacji pochodzących z okresu bieżącego i danych historycznych pochodzących z okresu poprzedniego. Takie rozwiązanie zwiększa wartość analityczną dokumentów. Dzięki dysponowaniu danymi dotyczącymi przynajmniej dwóch okresów użytkownik sprawozdania ma możliwość oceny tendencji zmian zachodzących w jednostce.

Sprawozdania finansowe jednostek, które wybierają uregulowania międzynarodowe MSR/MSSF bądź też zobligowane są do dostosowania się do tych standardów, różnią się od sprawozdań jednostek według polskiego prawa bilansowego. Dokumenty sprawozdawcze sporządzane zgodnie z procedurami MSR/MSSF powinny spełniać dodatkowe wyróżnione cechy jakościowe (właściwości informacji ujętych w sprawozdaniach, które świadczą o użyteczności tych sprawozdań), których w polskim prawie bilansowym nie wyszczególniono¹⁰.

Podobnie jak sprawozdania finansowe w polskim prawie bilansowym, sprawozdania według uregulowań międzynarodowych składają się z bilansu, rachunku zysków i strat, rachunku przepływów pieniężnych, zestawienia zmian w kapitale własnym i informacji dodatkowej. Prezentowane są w podobnym zakresie w wypadku podmiotów sporządzających jednostkowe lub skonsolidowane sprawozdania finansowe. Zasadnicza różnica tkwi w sposobie prezentacji informacji w tych dokumentach. W przeciwieństwie do polskich rozwiązań, system MSR/MSSF nie narzuca zakresu informacji, jakie konieczne są do zawarcia w którymkolwiek ze sprawozdań finansowych. Nie ma tu ściśle określonej struktury, która jest prezentowana w „Ustawie o rachunkowości” dla poszczególnych jednostek. System międzynarodowy zachęca do prezentacji nowych pozycji, zwiększając tym użyteczność prezentowanych informacji.

⁹ A. Skórzewski, *Sprawozdania finansowe i ich analiza*, Stowarzyszenie Księgowych w Polsce Oddział Okręgowy w Warszawie, Warszawa 2011, s. 35.

¹⁰ B. Kurek, *Cechy jakościowe sprawozdania finansowego w świetle Międzynarodowych Standardów Sprawozdawczości Finansowej*, [w:] *Sprawozdawczość i rewizja finansowa w kształtowaniu wiarygodności informacji ekonomicznej*, red. B. Micherda, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, Kraków 2007, s. 283–284.

3. CECHY JAKOŚCIOWE SPRAWOZDAŃ FINANSOWYCH I PORÓWNYWALNOŚĆ DANYCH

Na praktyczne wykorzystanie informacji finansowych w przedsiębiorstwie wpływ wywiera wiele czynników. Jednym z zasadniczych jest jakość dostarczanych informacji. Problem jakości informacji finansowych należy rozpatrywać przez pryzmat prawidłowych informacji dostarczanych przez system informacyjny rachunkowości finansowej.

Informacje dostarczane przez rachunkowość stanowią jej produkt, zatem można przyjąć, że ich jakość, rozumianą również jako prawidłowość, powinien określać w sensie ogólnym zespół cech produktu stanowiących o jego zdolności do spełnienia wymagań odbiorców. Poziom jakości informacji może być mierzony stopniem spełnienia tych wymagań.

Specyfika informacji dostarczanych przez rachunkowość przesądza jednak o tym, że nie wszystkie cechy jakościowe (techniczne, użytkowe, estetyczne i ekonomiczne), przypisywane powszechnie w ramach kwalitologii produktom w sferze materialnej, można odnieść wprost do informacji finansowej. Bronisław Micherda za najistotniejsze cechy, mające wpływ na jakość informacji dostarczanych przez rachunkowość, uznaje realność, wartość poznawczą, operatywność i ekonomiczność¹¹.

Problem cech jakościowych informacji finansowej jako zbioru jej właściwości, które powodują, że staje się ona użyteczna dla odbiorców w procesie podejmowania decyzji, szczególnie eksponują Założenia koncepcyjne Międzynarodowych Standardów Sprawozdawczości Finansowej. Zgodnie z nimi użyteczność informacji ujętych w sprawozdaniu finansowym uwarunkowana jest cechami jakościowymi o charakterze fundamentalnym (przydatność, wierność odzwierciedlenia) oraz cechami jakościowymi wzmacniającymi użyteczność tych informacji (porównywalność, sprawdzalność, terminowość, zrozumiałość).

Na użyteczność informacji wpływ wywierają również istotność i koszty pozyskania informacji (ekonomiczność). W praktyce często dokonuje się kompromisu przy ustalaniu tych cech jakościowych informacji finansowych¹².

Dokładność oceny sytuacji finansowej jednostki dokonywanej na podstawie danych zawartych w sprawozdaniach finansowych w znacznej mierze zależy również od stopnia porównywalności tych informacji. Chodzi o to, aby oceny poszczególnych zdarzeń były oparte na materiale liczbowym, który zawiera dane opracowywane w kolejnych okresach według tych samych zasad i metod¹³.

Porównywalność danych prezentowanych w sprawozdaniach finansowych jest zespołem warunków, jakie powinny być spełnione, aby zapewnić poprawność wniosków przy porównaniach dokonywanych na podstawie tych danych. W trakcie przeprowadzania analiz finansowych najbardziej obiektywne wyniki dają wskaźniki relatywne, zestawiane i porównywane przez analityka finansowego. Porównania te mogą mieć charakter porównań wewnętrznych (dynamicznych, statycznych i w przestrzeni) oraz zewnętrznych.

¹¹ B. Micherda, *Współczesna rachunkowość w kreowaniu wiarygodnego obrazu działalności jednostki gospodarczej*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Krakowie, Kraków 2004, s. 26.

¹² E. Walińska, *Założenia fundamentalne i nadrzędne zasady rachunkowości*, [w:] *Rachunkowość. Rachunkowość i sprawozdawczość finansowa*, red. E. Walińska, Wolters Kluwer business, Warszawa 2008, s. 100–105.

¹³ J. Turyna, *Rachunkowość finansowa*, C.H. Beck, Warszawa 2005, s. 63.

Obydwa typy porównań mogą być dokonywane zarówno w przekroju czasowym (w celu uchwycenia kierunków i tendencji zmian), jak i w skali przedsiębiorstw danej branży lub podmiotów o zbliżonym profilu działalności.

Należy podkreślić, że praktyce występuje wiele czynników, które zakłócają prawidłowy obraz i czynią badane wielkości nieporównywalnymi. Można do nich zaliczyć¹⁴:

- zmiany wartości pieniądza w czasie;
- odmienne podstawy metodologiczne;
- różnicowany sposób sporządzania sprawozdania finansowego, zmiany zakresu działalności, warunków organizacyjnych, asortymentu produkcji.

Ze względu na przyczyny zakłócenia porównywalności można wyodrębnić kilka rodzajów porównywalności danych prezentowanych w sprawozdaniach. Zaprezentowano je w tabeli 1.

Tabela 1. Rodzaje porównywalności danych ze względu na przyczyny zakłóceń porównywalności

Rodzaj porównywalności	Istota
Porównywalność metodologiczna	<ul style="list-style-type: none"> • stosowanie identycznych pojęć oraz takich samych zasad klasyfikacji wewnętrznej, wyceny i ewidencji • uwzględnianie identycznych zakresów i momentów uznania kosztów, przychodów i wyników finansowych • stosowanie zasady ciągłości do wyceny bilansowej
Porównywalność czasowa	<ul style="list-style-type: none"> • rozpatrywanie różnych kategorii finansowych w okresach obrachunkowych o takiej samej rozpiętości
Porównywalność podmiotowa	<ul style="list-style-type: none"> • uwzględnianie łącznych (agregowanych) danych finansowych dotyczących całej jednostki gospodarczej i jej wyodrębnionych wewnętrznie jednostek organizacyjnych
Porównywalność przedmiotowa (porównywalność rzeczowa)	<ul style="list-style-type: none"> • stosowanie identycznego zakresu porównań danych dotyczących określonych zjawisk i procesów finansowych • porównywanie kosztów, przychodów i wyników finansowych dotyczących wybranego zakresu działalności, na przykład konkretnego asortymentu produktów
Porównywalność cenowa (porównywalność finansowa)	<ul style="list-style-type: none"> • zapewnienie porównywalności cen, taryf i stawek, zarówno do wyceny bieżącej, jak i wyceny bilansowej

Źródło: opracowanie na podstawie: E. Nowak, *Analiza sprawozdań finansowych*, PWE, Warszawa 2005, s. 37–38.

Przed rozpoczęciem analizy danych przedstawionych w sprawozdaniach finansowych należy sprawdzić, czy dane te spełniają warunek porównywalności. W wypadku gdy warunek ten nie jest spełniony, trzeba dane doprowadzić do porównywalności za pomocą odpowiednich przeliczeń¹⁵.

4. FAŁSZOWANIE SPRAWOZDAŃ FINANSOWYCH

Niedotrzymanie przez sprawozdanie finansowe odpowiednich cech jakościowych i/lub brak porównywalności danych powodują brak możliwości precyzyjnej oceny sytuacji majątkowej i finansowej jednostki. Jednak zasadniczym zagrożeniem dla jakości informa-

¹⁴ M. Gorczyńska, K. Znanińska, *Zarządzanie finansami przedsiębiorstw*, Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, Warszawa 2008, s. 200.

¹⁵ E. Nowak, *Analiza sprawozdań finansowych*, PWE, Warszawa 2005, s. 38–39.

cji dostarczanych przez sprawozdania finansowe jest ich sfalszowanie. Problem ten w ostatnich latach został szczególnie wyeksponowany w kontekście kreatywnej rachunkowości, rozumianej jako innowacyjne podejście do sposobów ustalania wielkości prezentowanych w sprawozdaniach finansowych przedsiębiorstw, mieszczące się w granicach wyznaczonych przez obowiązujące zasady pomiaru lub poza nie wykraczające. Kreatywna rachunkowość może dotyczyć czterech grup zjawisk¹⁶:

- kreatywności jako naturalnego, zgodnego z prawem elementu twórczego w wykorzystaniu wyobraźni i wiedzy „producenta” sprawozdań finansowych w podejmowaniu decyzji co do sposobu liczenia, który najlepiej spełnia wymogi wynikające z dążenia do ujmowania w sprawozdaniach finansowych wiarygodności informacji;
- unikania określonych skutków regulacji obowiązujących w rachunkowości poprzez zastosowanie technik, które pozwalają na pomiar zgodnie z interesem producenta informacji;
- włączenia do sprawozdań finansowych pozycji, które nie były dotychczas przedmiotem regulacji, co łączy się z istotnymi zmianami w praktykach pomiaru w porównaniu ze stosowanymi wcześniej;
- braku w sprawozdaniach finansowych określonych pozycji, prezentowania niektórych pozycji niezgodnych ze stanem faktycznym itp. działań, które wiążą się bezpośrednio z oszustwami.

Rachunkowość kreatywna daje twórcom sprawozdań finansowych pewien zakres wolności, który wynika z braku odpowiednich wzorców, standardów, reguł czy procedur stanowiących podstawę podejmowania decyzji w ramach czterech głównych etapów procesów tworzenia informacji prezentowanych w sprawozdaniach finansowych: uznawania, wyceny, ujmowania i prezentacji. Podobnie jak w wypadku każdego rodzaju wolności może być ona wykorzystana¹⁷:

- zgodnie z prawem, czyli dążeniem do tworzenia w sprawozdaniu finansowym rzetelnego obrazu potencjału oraz dokonań jednostki gospodarczej,
- niezgodnie z prawem, czyli do celowego wprowadzenia w błąd użytkowników sprawozdania finansowego.

Nadużycia gospodarcze mogą być rozpatrywane z wielu różnych punktów widzenia, w związku z tym istnieje wiele podziałów oszustw gospodarczych. Jedne z nich za główne kryterium podziału przyjmują rodzaj popełnionego nadużycia, inne stopień wykrywalności, osoby uczestniczące w procederze, czy też charakter szkody¹⁸.

Według „drzewka nadużyć” spośród oszustw¹⁹ i nadużyć z wykorzystaniem stanowiska wyróżnia się trzy główne kategorie²⁰:

- sprzeniewierzenie (zawłaszczenie) majątku, obejmującego kradzież lub nadużycie majątku firmy;

¹⁶ K. Schneider, *Błędy i oszustwa w dokumentach finansowo-księgowych*, PWE, Warszawa 2007, s. 230.

¹⁷ B. Micherda, *Perspektywy rachunkowości w Polsce po akcesji do Unii Europejskiej*, Difin, Warszawa 2007, s. 26.

¹⁸ M. Kutera, *Rola audytu finansowego w wykrywaniu przestępstw gospodarczych*, Difin, Warszawa 2008, s. 20.

¹⁹ I. Bartyzel, *Cel, zakres i metody fałszowania sprawozdań finansowych*, [w:] *Sprawozdawczość i rewizja finansowa w kształtowaniu wiarygodności informacji ekonomicznej*, red. B. Micherda, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, Kraków 2007, s. 35.

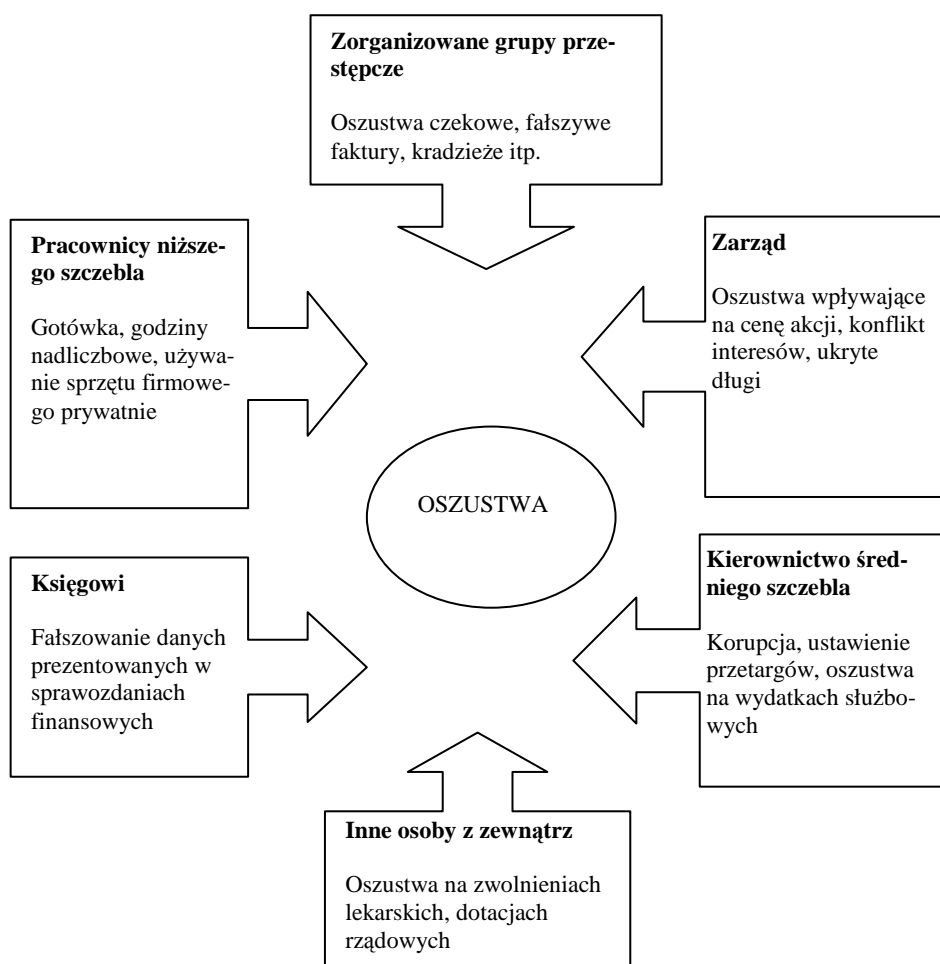
²⁰ M. Hulicka, *Oszukańcza sprawozdawczość finansowa*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2008, s. 55.

- korupcję, która polega na bezprawnym wykorzystaniu swoich wpływów na transakcję gospodarczą w celu przysporzenia sobie lub komuś korzyści majątkowej, z naruszeniem obowiązków wobec pracodawcy bądź cudzych praw;
- nieprawdziwe informacje, które polegają na rozmyślnym zniekształcaniu danych finansowych dotyczących firmy w celu wprowadzenia ich odbiorców w błąd.

Na jakość sprawozdań finansowych szczególnie wpływają dwie ostatnie kategorie (przy założeniu, że system rachunkowości uwzględni w procesie inwentaryzacji skutki majątkowe i finansowe dokonanych zawłaszczeń).

Szczególą rolę wśród fałszujących sprawozdania finansowe odgrywają księgowi i zarząd. Zaprezentowano to na rysunku 2.

Rys. 2. Podstawowe kategorie sprawców oszustw finansowych

Źródło: opracowanie na podstawie: M. Kutera, *Rola audytu finansowego w wykrywaniu przestępstw gospodarczych*, Difin, Warszawa 2008, s. 21.

5. DZIAŁANIA ZABEZPIECZAJĄCE JAKOŚĆ INFORMACJI ZE SPRAWOZDAŃ FINANSOWYCH

Zapewnienie odpowiedniej jakości informacji ze sprawozdań finansowych dokonywane jest przede wszystkim za pomocą:

- rewizji finansowej;
- działań etycznych w zawodach księgowego i biegłego rewidenta.

Zabezpieczenie wiarygodności danych finansowych prezentowanych przez uczestników rynku jest głównym zadaniem rewizji finansowej, a jej weryfikacji dokonują biegli rewidentenci (audytorzy).

Profesjonalne wykonywanie zawodu księgowego nie ogranicza się jedynie do biegłej znajomości przepisów. Ważne jest również stanie na straży wiernego obrazowania sytuacji finansowej jednostki. Rolą księgowego jest zatem świadome podejmowanie decyzji i nieuleganie presji z zewnątrz. Postępowanie niezgodne z etyką zawodową w rachunkowości może przynieść doraźne korzyści, wynikające z egoistycznych potrzeb pojedynczych osób lub krótkowzroczności menedżerów przedsiębiorstwa. Osiągnięte w ten sposób korzyści nie przyczyniają się jednak do długofalowego kształtowania wizerunku podmiotu na rynku ani tworzeniu dobrych relacji z interesariuszami przedsiębiorstwa. Zachowania nieetyczne niosą ze sobą także zagrożenia finansowe dla funkcjonowania przedsiębiorstwa oraz obniżają morale pracowników. Nieetyczne postępowanie godzi również w rangę zawodu zaufania publicznego, jakim jest zawód księgowego.

W związku z problemami etycznymi, jakie dotyczą ludzi profesjonalnie związanych z rachunkowością, Stowarzyszenie Księgowych w Polsce wprowadziło Kodeks Zawodowej Etyki w Rachunkowości. Kodeks Zawodowej Etyki w Rachunkowości odnosi się do wszystkich osób zajmujących się rachunkowością. Nie posługuje się on pojęciem „księgowy”, ale szerszym określeniem „osoba zajmująca się rachunkowością”. Nie występuje także podział rachunkowości na finansową, zarządczą czy też rachunkowość podatkową, mimo że pełnią inne zadania w systemie informacyjnym przedsiębiorstwa.

Obowiązki biegłego rewidenta jako osoby publicznego zaufania scharakteryzowane są w ustawach, a sposób postępowania również określono w kodeksach etycznych. Do fundamentalnych zasad, których przestrzegania wymaga się od biegłych rewidentów, należą: uczciwość, obiektywizm, kompetencje zawodowe i należyta staranność, zachowanie tajemnicy, profesjonalna postawa²¹.

Zachowaniom nieetycznym towarzyszyć musi system kar, który należy zaostrzyć w przypadkach, gdy skala zjawiska staje się niepokojąca.

Zachowania etyczne to nie tylko problem księgowych i biegłych rewidentów, ale również menedżerów jednostek.

6. PODSUMOWANIE

Sporządzanie sprawozdania finansowego dostarczającego prawidłowych pod względem jakościowym informacji finansowych wymaga wiedzy, zaangażowania i właściwych postaw etycznych księgowych, menedżerów i biegłych rewidentów.

Właściwe jakościowo informacje mogą być wszechstronnie wykorzystane, zarówno przez interesariuszy zewnętrznych (decyzje właścicielskie, bankowe), jak i interesariuszy wewnętrznych (*controlling*).

²¹ W. Wąsowski, *Falszowanie sprawozdań finansowych*, Difin, Warszawa 2010, s. 192–193.

W gospodarce rynkowej istnieją często pokusy, by kreować informacje w sprawozdaniu finansowym, niekiedy wręcz z naruszeniem przepisów prawa (fałszowanie sprawozdań finansowych). By temu zapobiec, pojawiają się określone wymogi prawne, których stosowanie jest obowiązkowe przy sporządzaniu sprawozdania finansowego. Dużą uwagę przywiązują się do zasad etycznych wykonywania zawodów związanych z rachunkowością i rewizją finansową, w tym szczególnie zawodów księgowego i biegłego rewidenta.

LITERATURA

- [1] Ambroziak M., *Analiza sprawozdań finansowych*, C.H. Beck, Warszawa 2010.
- [2] Bartyzel I., *Cel, zakres i metody fałszowania sprawozdań finansowych*, [w:] *Sprawozdawczość i rewizja finansowa w kształtowaniu wiarygodności informacji ekonomicznej*, red. B. Micherda, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, Kraków 2007.
- [3] Ćwiąkała-Małys A., Nowak W., *Zarys metodologiczny analizy finansowej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2005.
- [4] Gabrusewicz W., *Sprawozdawczość finansowa*, Wyższa Szkoła Handlu i Rachunkowości w Poznaniu, Poznań 2005.
- [5] Gorczyńska M., Znaniecka K., *Zarządzanie finansami przedsiębiorstw*, Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, Warszawa 2008.
- [6] Hulicka M., *Oszukańcza sprawozdawczość finansowa*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2008.
- [7] Kurek B., *Cechy jakościowe sprawozdania finansowego w świetle Międzynarodowych Standardów Sprawozdawczości Finansowej*, [w:] *Sprawozdawczość i rewizja finansowa w kształtowaniu wiarygodności informacji ekonomicznej*, red. B. Micherda, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, Kraków 2007.
- [8] Kutera M., *Rola audytu finansowego w wykrywaniu przestępstw gospodarczych*, Difin, Warszawa 2008.
- [9] Micherda B., *Perspektywy rachunkowości w Polsce po akcesji do Unii Europejskiej*, Difin, Warszawa 2007.
- [10] Micherda B., *Współczesna rachunkowość w kreowaniu wiarygodnego obrazu działalności jednostki gospodarczej*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Krakowie, Kraków 2004.
- [11] Nowak E., *Analiza sprawozdań finansowych*, PWE, Warszawa 2005.
- [12] Nowak E., *Analiza sprawozdań finansowych*, PWE, Warszawa 2008.
- [13] Schneider K., *Błędy i oszustwa w dokumentach finansowo-księgowych*, PWE, Warszawa 2007.
- [14] Skórzewski A., *Sprawozdania finansowe i ich analiza*, Stowarzyszenie Księgowych w Polsce Oddział Okręgowy w Warszawie, Warszawa 2011.
- [15] Turyna J., *Rachunkowość finansowa*, C.H. Beck, Warszawa 2005.
- [16] Walińska E., *Założenia fundamentalne i nadrzędne zasady rachunkowości*, [w:] *Rachunkowość. Rachunkowość i sprawozdawczość finansowa*, red. E. Walińska, Wolters Kluwer business, Warszawa 2008.
- [17] Wąsowski W., *Fałszowanie sprawozdań finansowych*, Difin, Warszawa 2010.
- [18] Wędzki D., *Analiza wskaźnikowa sprawozdania finansowego*, t. 1, Wolters Kluwer business, Kraków 2009.
- [19] Wędzki D., *Sprawozdania finansowe przedsiębiorstw – kto, jakie, gdzie i kiedy składa*, „Rachunkowość” 2007/1.

CONDITIONS OF INFORMATION QUALITY IN THE FINANCIAL STATEMENTS

In the paper the problem of determinants of the development of quality financial information generated by the financial statements was presented. Financial information from the financial statements is useful to their customers, provided they meet specified by law balance requirements and have the appropriate quality characteristics. Against the background of the various elements of financial statements a presentation and an analysis of qualitative characteristics (technical, utilitarian, aesthetic, economic) of the proper financial statements were made. Particular attention was paid to the comparability of data presented in the financial statements for methodological reasons, time, symptoms, signs and related to the valuation. Inadequate quality of the information from the financial statements can be the reason of misbehavior of persons who prepare these reports to the appropriate accounting policies (unintentional mistakes), but in business practice these are often intentional action, resulting in the falsification of financial statements. This problem often in recent years has been associated with creative accounting, understood as an innovative approach to the methods of determining the amount presented in the financial statements of businesses that fall within the limits set by the rules in force beyond measure or not. Regardless of the creative approach to the preparation of financial statements there are also business frauds importing primarily to the misappropriation corruption and administration of incorrect data. The perpetrators of fraud can be management, middle management and staff than-tier, organized criminal groups, accountants and other persons outside the company. Ensuring the quality of information in the financial statements requires multiple control activities resulting from auditing and ethical action in competitions accountant and auditor. In this paper as an example of such an action it was presented the Code of Professional Ethics in Accounting developed by the Association of Accountants in Poland.

Keywords: financial statements, financial information, the quality of financial information, falsification of financial statements, code of ethics

DOI: 10.7862/rz.2013.mmr.60

Tekst złożono w redakcji: wrzesień 2013

Przyjęto do druku: grudzień 2013